

Στάσεις φοιτητών προς τη συμμετοχή μεταναστών μαθητών
στο σχολικό εορτασμό εθνικών επετείων

Βασίλης Γ. Παυλόπουλος, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Αναρτημένη ανακοίνωση στο **8^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας,**
24-27 Μαΐου 2001, Αλεξανδρούπολη

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μια προκαταρκτική εμπειρική μελέτη των στάσεων φοιτητών προς τη συμμετοχή μεταναστών μαθητών στο σχολικό εορτασμό των εθνικών επετείων. Η προσέγγιση του θέματος γίνεται από τη σκοπιά της Κοινωνικής Ψυχολογίας και της Διαπολιτιστικής Ψυχολογίας. Το δείγμα αποτελείται από 149 φοιτήτριες/-ές κοινωνικών επιστημών των Πανεπιστημίων Αθηνών και Κρήτης. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο, το περιεχόμενο του οποίου διαμορφώθηκε μέσα από προφορικές συζητήσεις με μικρές ομάδες φοιτητών. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να δηλώσουν τη γνώμη τους για επτά θέματα με μία κλίμακα τύπου Likert, από 1=«διαφωνώ απόλυτα» μέχρι 5=«συμφωνώ απόλυτα».

Με τη χρήση πολυδιάστατης στατιστικής μεθόδου για την ανάλυση πολυμεταβλητών δεδομένων εντοπίστηκαν δύο διαστάσεις στάσεων των φοιτητών: η πρώτη αναφέρεται στην *υποχρεωτική ή προαιρετική συμμετοχή* των μεταναστών μαθητών στις σχολικές γιορτές, ενώ η δεύτερη αναφέρεται στην *όμοια ή διαφορετική αντιμετώπισή τους*, σε σύγκριση με τους Έλληνες μαθητές. Ο βαθμός συμφωνίας με τις στάσεις που μετρήθηκαν, κυμαίνεται μεταξύ της απόρριψης και της αποδοχής, ενώ διαφορετική επίδραση βρέθηκε ότι ασκεί η παράμετρος της προσωπικής γνωριμίας με μετανάστη. Η συζήτηση των αποτελεσμάτων γίνεται σε συνάρτηση με τις θεωρίες για τον επιπολιτισμό (Berry, 1997) και την κοινωνική ταυτότητα (Tajfel, & Fraser, 1979).

Ο Βασίλης Παυλόπουλος είναι διδάσκων βάσει του Π.Δ. 407/80 στο Τμήμα Ψυχολογίας, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 74100. Τηλ: 0831-77534. E-mail: vpavlop@psych.uoa.gr.

Εισαγωγή

Από τον αυξανόμενο αριθμό μεταναστών μαθητών που φοιτούν σε ελληνικά σχολεία (Μάρκου, 1997) ανακύπτουν ζητήματα που η κοινωνία δεν δείχνει πάντα έτοιμη να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά. Ένα τέτοιο θέμα, το οποίο αποτέλεσε και αφετηρία της παρούσας έρευνας, αφορά τη συμμετοχή μεταναστών μαθητών στον εορτασμό εθνικών επετείων. Ο σχετικός προβληματισμός έχει ενδιαφέρον επειδή συνδέεται με την επιτυχή προσαρμογή των μεταναστών μαθητών στη χώρα μας, αλλά και με τον τρόπο που οι Έλληνες αντιλαμβάνονται τη δική τους εθνική ταυτότητα.

Όσον αφορά τη διαδικασία του επιπολιτισμού, η διαπολιτισμική έρευνα (π.χ. Berry, 1997. Γεώργας, & Παπαστυλιανού, 1993) έχει δείξει ότι τα θετικότερα αποτελέσματα τόσο για τους μετανάστες, όσο και για τη χώρα υποδοχής προέρχονται από την υιοθέτηση της τακτικής της εναρμόνισης. Σύμφωνα με αυτήν, οι μετανάστες εντάσσονται δημιουργικά στην χώρα υποδοχής διατηρώντας συγχρόνως τα ιδιαίτερα στοιχεία της ταυτότητας της χώρας προέλευσης. Αντίθετα, μονοδιάστατες πολιτικές που οδηγούν σε διαχωρισμό ή σε αφομοίωση των μεταναστών από την κυρίαρχη πολιτισμική ομάδα επιφέρουν αρνητικές συνέπειες σε ψυχολογικό και σε κοινωνικό επίπεδο.

Επιπλέον, η αντιμετώπιση των όποιων «διαφορετικών άλλων» συνδέεται άμεσα με την έννοια της κοινωνικής ταυτότητας (Tajfel, & Turner, 1979). Η εθνική ταυτότητα αποτελεί προέκταση της εικόνας του εαυτού και αποκτά πρωτεύοντα ρόλο σε περιόδους σημαντικών κοινωνικών και πολιτισμικών αλλαγών, όταν δηλαδή το άτομο ή η ομάδα αισθάνονται ότι απειλούνται. Ιστορικές συγκυρίες, όπως η ρευστότητα στα Βαλκάνια και η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αποτελούν συνθήκες που προκαλούν αμφιθυμία και αστάθεια σε ό,τι αφορά τις εθνικές αξίες των Ελλήνων (Hantzi, 1997).

Μέθοδος

Δείγμα

Στην έρευνα συμμετείχαν 149 φοιτητές των Πανεπιστημίων Αθηνών (75,2%) και Κρήτης (24,8%). Από αυτούς, 132 (88,6%) είναι γυναίκες και 17 (11,4%) είναι άνδρες. Η μεγάλη διαφορά στην κατανομή του φύλου αντανακλά αντίστοιχη διαφοροποίηση που παρατηρείται στα Τμήματα των Σχολών από τις οποίες προήλθαν οι φοιτητές: Ψυχολογίας (70,7%), Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (25,2%), Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών (4,0%). Ως προς την προέλευση, 87 (58,4%) φοιτητές κατάγονται από την Αθήνα, 32 (23,5%) από άλλη πόλη-πρωτεύουσα νομού και 17 (12,5%) από μικρή επαρχιακή πόλη ή χωριό, ενώ 13 (8,7%) άτομα δεν ανέφεραν τόπο καταγωγής.

Μέσα και διαδικασία συλλογής των δεδομένων

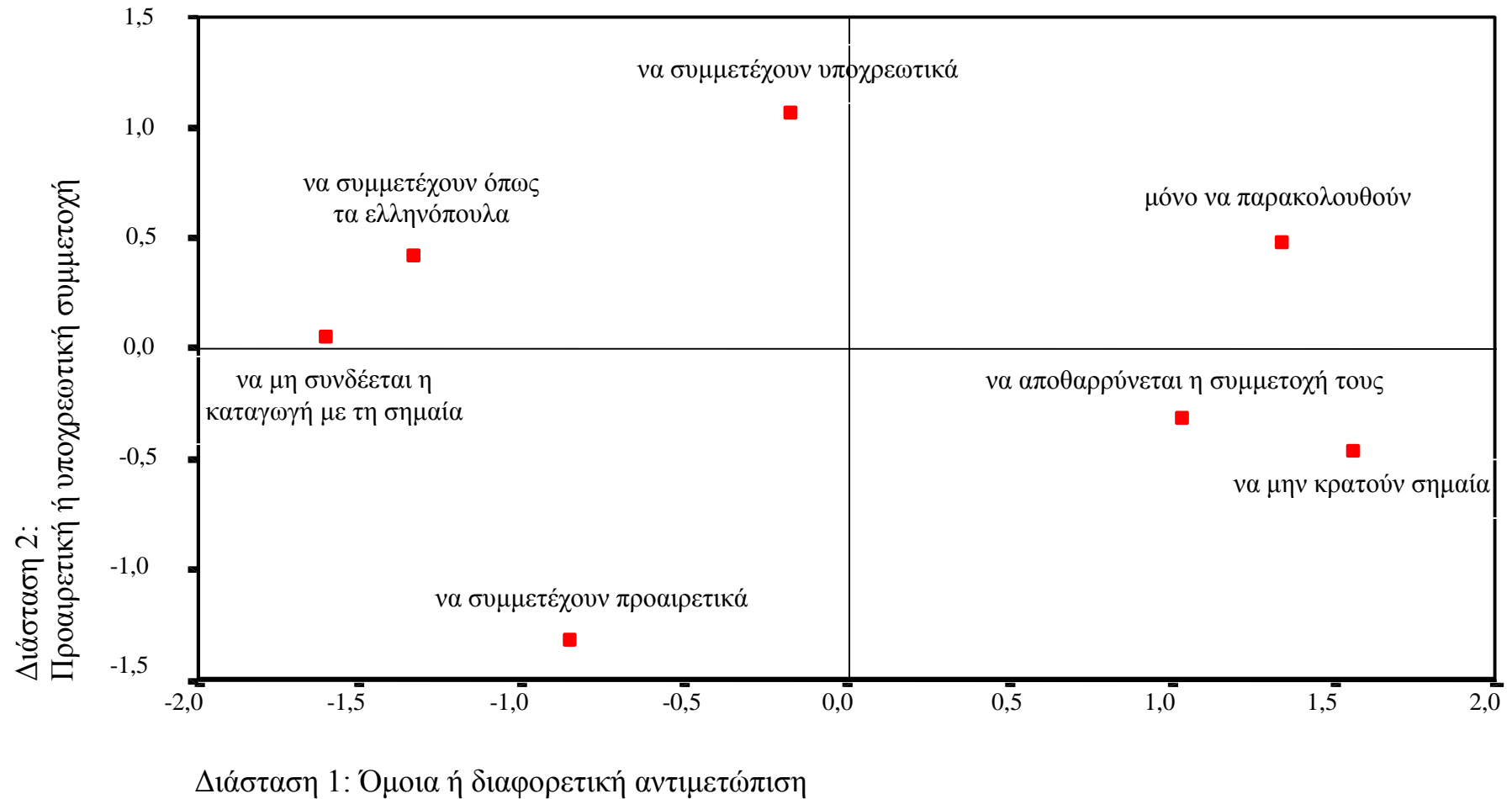
Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε σύντομο αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο που διαμορφώθηκε μέσα από προφορικές συζητήσεις με μικρές ομάδες φοιτητών στα πλαίσια του μαθήματος «Σύγχρονα ρεύματα στην Κοινωνική Ψυχολογία» στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να δηλώσουν τη γνώμη τους για επτά θέματα με μία κλίμακα τύπου Likert, από 1=«διαφωνώ απόλυτα» μέχρι 5=«συμφωνώ απόλυτα». Επιπλέον, καταγράφηκαν δημογραφικά στοιχεία, τυχόν προσωπική γνωριμία με μετανάστη και η προτεινόμενη από τους φοιτητές τακτική προσαρμογής των μεταναστών στην Ελλάδα. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου έγινε μέσα στο αμφιθέατρο, κατά τη διάρκεια του διαλείμματος και διάρκεσε περίπου 10 λεπτά. Η συμμετοχή των φοιτητών ήταν ανώνυμη, προαιρετική και δεν συνδεόταν με εργασία ή με τη βαθμολογία κάποιου μαθήματος.

Ευρήματα

Με τη χρήση μίας πολυδιάστατης στατιστικής μεθόδου για την ανάλυση πολυμεταβλητών δεδομένων (multidimensional scaling) εντοπίστηκαν δύο εννοιολογικά διακριτές, διπολικές διαστάσεις στάσεων των φοιτητών (βλ. Σχήμα 1):

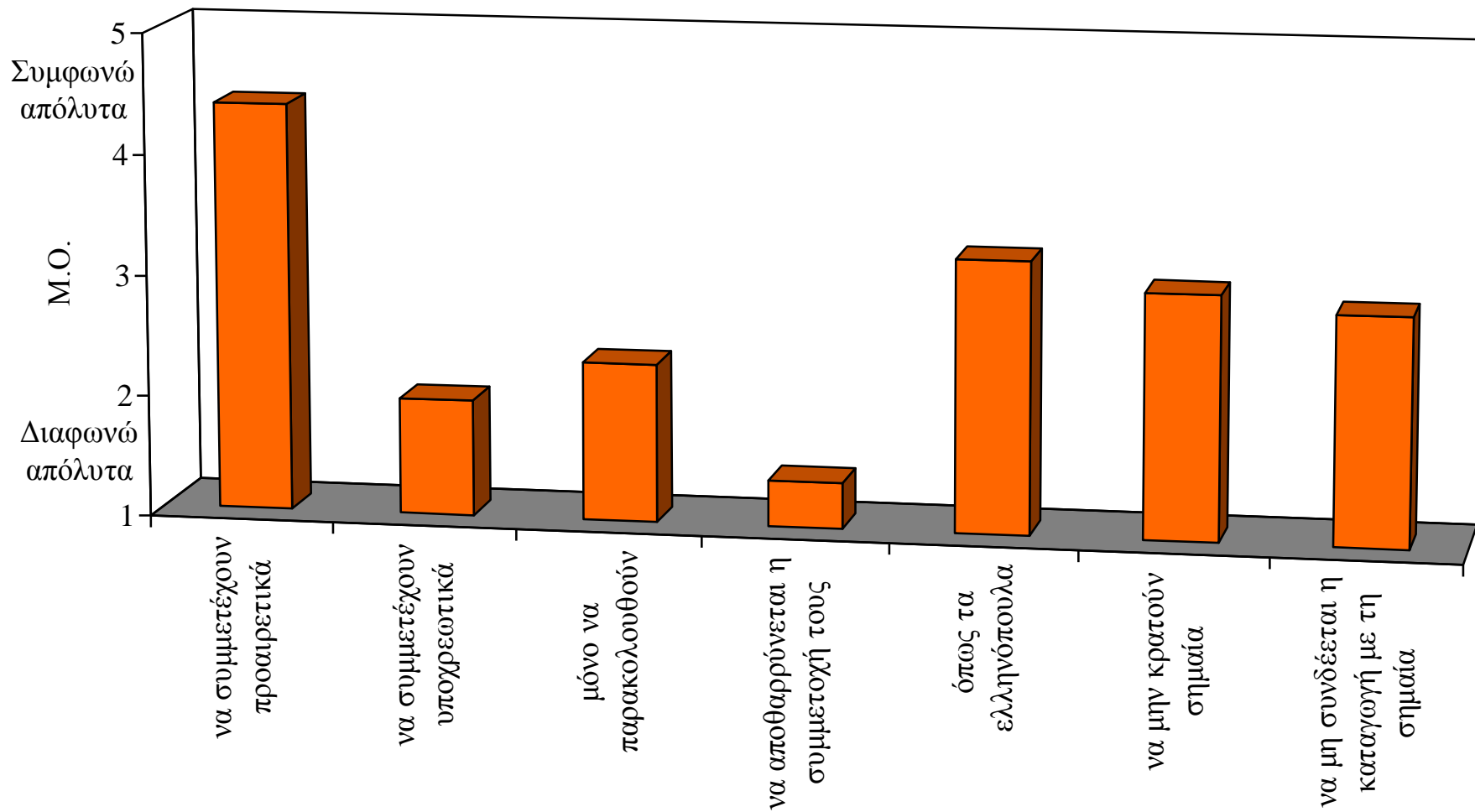
- Η πρώτη διάσταση αναφέρεται στη **διαφορετική ή όμοια αντιμετώπιση** των μεταναστών μαθητών σε σύγκριση με τους Έλληνες συμμαθητές τους. Ο μέσος όρος της διάστασης αυτής ήταν 3,48 και η τυπική απόκλιση ήταν 1,00. Δηλαδή, οι φοιτητές «δεν ξέρουν» ή τείνουν «μάλλον να συμφωνούν» με την όμοια αντιμετώπιση των μαθητών όσον αφορά τη συμμετοχή σε εθνικές επετείους, ανεξάρτητα από την εθνική τους προέλευση.
- Η δεύτερη διάσταση αναφέρεται στην **υποχρεωτική ή προαιρετική συμμετοχή** των μεταναστών μαθητών. Ο μέσος όρος της διάστασης αυτής ήταν 4,21 και η τυπική απόκλιση ήταν 0,84. Δηλαδή, οι φοιτητές «συμφωνούν» με την προαιρετική συμμετοχή των μεταναστών μαθητών στο σχολικό εορτασμό των εθνικών επετείων.
- Η συνάφεια μεταξύ των δύο διαστάσεων ήταν στατιστικώς ασήμαντη (Pearson's $r=0,11$, Σ.Α.). Δηλαδή, οι φοιτητές θεωρούν ότι τα δύο παραπάνω ζητήματα δεν σχετίζονται άμεσα μεταξύ τους.

Το Σχήμα 2 παρουσιάζει τους μέσους όρους των επτά στάσεων που αξιολογήθηκαν. Η μεγαλύτερη συμφωνία παρατηρήθηκε με την «προαιρετική συμμετοχή» και η μεγαλύτερη διαφωνία με την «αποθάρρυνση της συμμετοχής» και με την «υποχρεωτική συμμετοχή». Οι υπόλοιποι μέσοι όροι βρίσκονται περίπου στο μέσο της κλίμακας βαθμολόγησης. Δηλαδή, οι φοιτητές δεν δείχνουν διατεθειμένοι να υιοθετήσουν κάποια ακραία θετική ή αρνητική άποψη, αλλά προτιμούν να παρέχεται η δυνατότητα στους ίδιους τους μετανάστες μαθητές να αποφασίζουν σχετικά με τη συμμετοχή τους στον εορτασμό εθνικών επετείων.

Σχήμα 1.

Πολυδιάστατη ανάλυση αντιστοιχιών των στάσεων των φοιτητών προς τη συμμετοχή μεταναστών μαθητών στον εορτασμό εθνικών επετείων (Euclidian Distance Model, stress=0,09, $R^2=0,94$).

Σχήμα 2.

Μέσοι όροι αξιολόγησης των στάσεων των φοιτητών προς τη συμμετοχή μεταναστών μαθητών στον εορτασμό εθνικών επετείων.

Ο Πίνακας 1 παρουσιάζει τους μέσους όρους για τις δύο διαστάσεις στάσεων των φοιτητών προς τη συμμετοχή μεταναστών μαθητών στον εορτασμό εθνικών επετείων *ως προς την προσωπική γνωριμία με μετανάστη*. Όπως έδειξε το t-κριτήριο, οι φοιτητές που δηλώνουν ότι έχουν γνωρίσει προσωπικά κάποιον αλλοδαπό μετανάστη τείνουν να *συμφωνούν περισσότερο* με την «προαιρετική συμμετοχή» των μεταναστών μαθητών στις εθνικές επετείους, από ό,τι οι φοιτητές που δεν αναφέρουν προσωπική γνωριμία με μετανάστη ($p < 0,05$).

Πίνακας 1.

Μέσοι όροι και t-test για τις δύο διαστάσεις στάσεων των φοιτητών προς τη συμμετοχή μεταναστών μαθητών στον εορτασμό εθνικών επετείων ως προς την προσωπική γνωριμία με μετανάστη

Διαστάσεις στάσεων	Γνωριμία με μετανάστη		t-test	d.f.	p
	Όχι (N=37) M.O.	Ναι (N=112) M.O.			
Προαιρετική συμμετοχή	3,84	4,34	2,42	42,96	<0,05
Όμοια αντιμετώπιση	3,42	3,51	0,50	147	Σ.Α.

Σημείωση: M.O.: Μέσος όρος. d.f.: βαθμοί ελευθερίας. p: επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας. Σ.Α.: Στατιστικώς ασήμαντο. Τα στατιστικά στοιχεία για το t-test των μέσων όρων «προαιρετικής συμμετοχής» αναφέρονται σε ανομοιογενή δείγματα.

Επίσης, οι φοιτητές στη συντριπτική πλειοψηφία τους (93,3%) προτείνουν ως καλύτερη *τακτική προσαρμογής των μεταναστών* στην Ελλάδα την *εναρμόνιση*. Μόνο έξι (1,3%) φοιτητές προτιμούν την *αφομοίωση* και από 2 (1,3%) φοιτητές επιλέγουν το *διαχωρισμό* και την *περιθωριοποίηση*.

Συζήτηση – Συμπεράσματα

- Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι οι φοιτητές διακρίνουν τη διάσταση της *όμοιας ή διαφορετικής αντιμετώπισης* των μεταναστών μαθητών από την *υποχρεωτική ή προαιρετική συμμετοχή* τους στις σχολικές γιορτές. Μάλιστα, όσον αφορά το δεύτερο θέμα, είναι σαφής η θέση που παίρνουν υπέρ της προαιρετικής συμμετοχής. Θα ήταν ενδιαφέρον να διερευνηθεί στο μέλλον αν η αντίληψη αυτή των φοιτητών ισχύει όταν ερωτηθούν και για τη συμμετοχή των *Ελλήνων* μαθητών στις εθνικές γιορτές.
- Οι φοιτητές του δείγματος δεν υιοθέτησαν μία ακραία θέση ούτε υπέρ ούτε κατά της συμμετοχής των μεταναστών μαθητών στον εορτασμό των εθνικών επετείων. Αυτή η μετριοπαθής στάση συνάδει με την *τακτική προσαρμογής* που σχεδόν ομόφωνα προτείνουν για τους μετανάστες, η οποία είναι η *εναρμόνιση*. Από το άλλο μέρος, η παραχώρηση της πρωτοβουλίας στους ίδιους τους μετανάστες μαθητές για να αποφασίσουν, μάλλον αγνοεί το γεγονός ότι η εναρμόνιση προϋποθέτει την αναπροσαρμογή όχι μόνο των μεταναστών αλλά και της κοινωνίας υποδοχής στη νέα πολυπολιτισμική πραγματικότητα (Berry, 1997).
- Το ότι οι φοιτητές δεν τοποθετούνται *σαφώς* θετικά ή αρνητικά στην *όμοια αντιμετώπιση* των μεταναστών μαθητών με τους Έλληνες συμμαθητές τους, δεν σημαίνει ότι δεν έχουν γνώμη. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για ένα μέσο όρο που προκύπτει από την έκφραση τόσο θετικών όσο και αρνητικών απόψεων. Το αίσθημα της απειλής της εθνικής ταυτότητας ήταν κυρίαρχο στις αποκρίσεις όσων φοιτητών εξέφρασαν αρνητική στάση. Η διαπίστωση αυτή βρίσκεται σε συμφωνία με το συμπέρασμα του Γεώργια και συνεργατών (2000) ότι η ταύτιση με την ελληνικότητα εξακολουθεί να είναι πρωταρχικής σημασίας για την εθνική ταυτότητα των Ελλήνων.

- Κρίνεται σκόπιμο να διερευνηθεί περαιτέρω η παράμετρος της προσωπικής γνωριμίας με μετανάστη, καθώς είναι γνωστό ότι η απλή επαφή δεν συνιστά επαρκή συνθήκη για τη βελτίωση των διομαδικών σχέσεων (Brown, 1995). Ίσως σε αυτό το σημείο να βρίσκεται το κλειδί για την καλύτερη κατανόηση του υπό μελέτη θέματος και για το σχεδιασμό μιας πιο αποτελεσματικής εκπαιδευτικής και κοινωνικής πολιτικής για τους μετανάστες.

Βιβλιογραφία

- Berry, J. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5-34.
- Brown, R. (1995). *Prejudice: Its social psychology*. Oxford: Blackwell.
- Γεώργας, Δ., & συν. (2000). *Εμείς οι Έλληνες, εμείς οι Ευρωπαίοι. Εθνική και ευρωπαϊκή ταυτότητα: Απόψεις για την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα: Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Γεώργας, Δ., & Παπαστυλιανού, Α. (1993). *Επιπολιτισμός Ποντίων και Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα: Ψυχολογικές διεργασίες προσαρμογής*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού.
- Hantzi, A. (1997). Greeks' national identity and identification with their national group. *The BPS Social Psychology Section Newsletter*, 36, 16-29.
- Μάρκου, Α. (1997). *Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση: Ελληνική και διεθνής εμπειρία*. Αθήνα (αυτοέκδοση).
- Tajfel, H., & Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. Στο W. Austin, & S. Worchel (Επιμ.), *The social psychology of intergroup relations* (σελ. 33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole.